

Κείμενα Οικονομικής & Διεθνοπολιτικής Ανάλυσης
κ-ΟΙΔΑ

2018-19

**Βοιωτοί και Ευρωπαίοι: Μαθήματα από την
αρχαία Ελλάδα**

Οικονόμου Εμμανουήλ Μάριος
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Βοιωτοί και Ευρωπαίοι: Μαθήματα από την αρχαία Ελλάδα

Οικονόμου Εμμανουήλ Μάριος

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

emmoikon@econ.uth.gr

Είναι γνωστό και αποδεκτό πως η δημοκρατία με την μορφή της άμεσης γεννήθηκε στην αρχαία Ελλάδα. Είναι λιγότερο γνωστό πως και η θεωρία και πρακτική της δημιουργίας ομόσπονδων πολιτειακών δομών οργάνωσης έχει όμοια την αφετηρία της στην αρχαία Ελλάδα, όπου γνωρίζουμε την ύπαρξη τουλάχιστον 18 ομοσπονδιών, (*συμπολιτειών* ή *Κοινών* όπως ονομάζονταν) με τις αρχαιότερες να υφίστανται ήδη από τις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Οι Αμερικανοί πατέρες του συντάγματος, Adams, Madison Jefferson κλπ., γνώριζαν πολύ καλά την λειτουργία συμπολιτειών μέσω των Πολύβιου, Πλουτάρχου Τίτου Λίβιου κλπ., και εμπνεύστηκαν από αυτές όπως μαρτυρούν τα *Federalist Papers*.

Ένα από τα πρώτα *Κοινά* ήταν το Βοιωτικό, που περιλάμβανε τουλάχιστον 30 καταγεγραμμένες πόλεις, με τον αριθμό τους να μην είναι απόλυτα σταθερός. Το Κοινό δημιουργήθηκε αρχικά γύρω στο 550 π.Χ. αλλά διαλύθηκε κατ' απαίτηση των υπόλοιπων ελληνικών πόλεων-κρατών λόγω της συνεργασίας του με τους Πέρσες την περίοδο των ελληνοπερσικών πολέμων (490, 480/479). Ανασυγκροτήθηκε το 446, και διαλύθηκε ξανά το 394. Επανασυστάθηκε για τρίτη φορά το 379¹.

Το πολίτευμά του κατά την τρίτη αυτή φάση λειτουργίας είχε τα ακόλουθα θεσμικά όργανα: Ήταν χωρισμένο σε 11 διοικητικές περιφέρειες. Κάθε περιφέρεια, ή οποία ήταν δυνατόν να περιλαμβάνει μια σειρά από πόλεις, πολίσματα, κοινότητες κλπ., διοικούταν από ένα *βοιωτάρχη*, ο οποίος αποτελούσε τον πολιτικό και το στρατιωτικό διοικητή της, και ο οποίος και την εκπροσωπούσε στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση των *βοιωταρχών* με θητεία ενός έτους, ενώ τυχόν κατακράτηση της αρχής αυτής πέρα από το έτος επέσυρε θανατική καταδίκη.

Προφανώς η εκλογή των *βοιωταρχών* γίνονταν μέσω ψηφοφορίας των πολιτών στις τοπικές εκκλησίες του δήμου των βοιωτικών πόλεων. Υπήρχαν συνεπώς συνολικά 11 *βοιωτάρχες* που εκλέγονταν

¹ Για την πολιτειακή δομή του Κοινού των Βοιωτών, μπορεί κανείς να δει το υπό έκδοση: Οικονόμου Ε.Μ. & Κυριαζής, Ν. (2018, υπό έκδοση). Η Αχαϊκή Συμπολιτεία και η Ελλάδα: Η ιστορία, οι οικονομικοί και πολιτικοί θεσμοί, Αθήνα: Εκδόσεις Ευρασία.

δημοκρατικά στην κάθε μια από τις 11 περιφέρειες. Τόπος συνάντησης τους για την εφαρμογή της ομοσπονδιακής πολιτικής ήταν η Καδμεία ή Θήβα, πρωτεύουσα του Κοινού. Η Θήβα αποτελούσε και το κέντρο της στρατιωτικής διοικήσεως. Είναι προφανές ότι οι *βοιωτάρχες* αποτελούσαν την διοίκηση-κυβέρνηση του Κοινού.

Το Κοινό διέθετε οργάνωση τοπικών κοινοβουλίων των δήμων των πόλεων-κρατών, η λειτουργία των οποίων βασιζόνταν σε ένα μοντέλο τεσσάρων (ή τριών κατά άλλες πηγές) εναλλασσόμενων μέσα στο χρόνο επιτροπών διοίκησης. Το Κοινό αποδείχθηκε μια επιτυχημένη πολιτική-ιστορική οντότητα γιατί κατόρθωσε να λειτουργήσει ως αντίβαρο της ανερχόμενης Αθήνας του 5^{ου} αιώνα, και της Σπάρτης του 4^{ου}. Είχε όμως μία βασική εσωτερική αδυναμία: Ανάμεσα στις πόλεις-κράτη η Θήβα ήταν τόσο ισχυρή ώστε σταδιακά το Κοινό μετατράπηκε σε ηγεμονία της Θήβας. Η Θήβα έδειξε πως δεν ήθελε άλλες πόλεις-κράτη που δεν θα ακολουθούσαν τη γραμμή της, ούτε δεχόταν “αποστασίες” (όπως δεν το δέχθηκαν και οι βόρειες Αμερικανικές πολιτείες, με αποτέλεσμα τον Αμερικανικό εμφύλιο 1862-1865). Η Θήβα κατέστρεψε τις Πλαταιές, που δεν δέχθηκαν να ενταχθούν στο Κοινό και τον Ορχομενό και τις Θεσπιές που αμφισβήτησαν την ηγεμονία της. Μακροχρόνια όμως η πολιτική αυτή αποδείχθηκε καταστροφική. Όταν η Θήβα επαναστάτησε εναντίον του Μ. Αλεξάνδρου το 335 π.χ., βρέθηκε χωρίς συμμάχους γιατί καμία βοιωτική πόλη δεν θέλησε να την υποστηρίξει, ενώ μερικές τάχθηκαν υπέρ του Μ. Αλεξάνδρου. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν η καταστροφή της πόλης.

Θα μπορούσε η σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) να διδαχθεί από τις αρχαίες ομοσπονδίες, αν θεωρήσουμε πως η λέξη “Ένωση” υποδηλώνει το ιδεώδες η ΕΕ να μεταβληθεί σε ομοσπονδία; Οι αρχαίες ομοσπονδίες βασιζόνταν στο κοινό συμφέρον ως προς την άμυνα εναντίον εξωτερικών απειλών, αλλά και στην οικονομική συνοχή, δημιουργώντας μία εσωτερική αγορά με κοινό νόμισμα, κοινά μέτρα και σταθμά, και τις γνωστές και σήμερα αρχές της ελεύθερης διακίνησης ανθρώπων, αγαθών και υπηρεσιών και κεφαλαίου αλλά και τις δημοκρατικές ελευθερίες της *ισονομίας*, *ισηγορίας* (προτάσεις πολιτικής από κάθε πολίτη στις τοπικές Εκκλησίες του Δήμου των πόλεων-κρατών, τις οποίες όφειλαν να συζητήσουν και να υιοθετούν επί της αρχής οι βοιωτάρχες στις μεταξύ τους συναντήσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης) *ισοκράτειας* (όλα τα αξιώματα είναι ανοιχτά σε όλους τους πολίτες) και *ισοπολιτείας* (μεταφορά πολιτικών δικαιωμάτων από μία πόλη-κράτος σε μία άλλη).

Αυτά δημιούργησαν την αίσθηση του κοινού συμφέροντος, οικονομικής ευμάρειας και αλληλεγγύης, όπως αποδεικνύει ένα πολύ γνωστό εδάφιο της *Ιστορίας* του Πολύβιου (Ιστ. 2. 37) που να μεν αναφέρεται στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, αλλά είναι πέραν από βέβαιο ότι ισχύει και για το Κοινό των Βοιωτών, καθώς οι αναπτυσσόμενες ελληνικές συμπολιτείες, όπως η Βοιωτική, η Αιτωλική και η Αχαϊκή διακρίνονταν από παρόμοιους πολιτικοοικονομικούς θεσμούς οργάνωσης. Από το 2000 και μετά, όλο

και πιο έντονα, η ΕΕ φαίνεται πως στη πράξη διοικείται από λίγες ισχυρές χώρες-μέλη, που επιβάλλουν την άποψή τους στις άλλες, δημιουργώντας αντιδράσεις στους πολίτες των χωρών-μελών τους, και μερικές φορές και στις ηγεσίες των μικρότερων χωρών. Μακροχρόνια όμως φαίνεται πως σε μεγάλο τμήμα των Ευρωπαίων πολιτών δεν υπάρχει το αίσθημα της κοινότητας συμφερόντων και αλληλεγγύης. Έτσι, σε περιόδους κρίσης, πολλές χώρες δεν αναγνωρίζουν ότι υφίσταται κοινό συμφέρον, και αμφισβητούν πια την πρωτοκαθεδρία της Γερμανίας.

Ένα τέτοιο πρόσφατο πρόβλημα μεταξύ άλλων, είναι το μεταναστευτικό που απειλεί να καταστρέψει την ΕΕ. Για τον Πολύβιο θα φαινόταν αδιανόητο μία αποκαλούμενη Ένωση να υψώνει όχι εξωτερικά τείχη, αν ήταν αναγκαίο, αλλά εσωτερικά, όπως τώρα στην ΕΕ. Το δεύτερο μεγάλο πρόβλημα είναι το δημοκρατικό έλλειμμα. Οι Ευρωπαίοι πολίτες έχουν ελάχιστη συμμετοχή στην λήψη αποφάσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε αντίθεση με τους πολίτες των αρχαίων, αλλά και σύγχρονων ομοσπονδιών, όπως της Ελβετίας, ΗΠΑ, Ουρουγουάης κ.λπ. Η ΕΕ φαίνεται σαν μία απόμακρη γραφειοκρατική οντότητα που αποφασίζει για τους πολίτες της ερήμην τους. Δεν είναι λοιπόν περίεργο, που με την τωρινή μεγάλη κρίση όλο και περισσότεροι Ευρωπαίοι πολίτες αναζητούν εθνικές λύσεις, σε αντίθεση με τους πολίτες των πραγματικά δημοκρατικών ομοσπονδιών;

Η γενικότερη εξέλιξη των πραγμάτων το τελευταίο διάστημα (όπως μεταξύ άλλων, οι εκλογές σε Γαλλία, Γερμανία, Ουγγαρία, Ιταλία (Μάιος 2018), η τάση απόσχισης Καταλονίας κλπ.) διακρίνονται από μια γενικότερη αμφισβήτηση των επιλογών της ΕΕ σε κρίσιμα θέματα, που υπονομεύουν όχι μόνο τα βήματα προς τα εμπρός, την περαιτέρω πολιτική της ολοκλήρωση, αλλά και την ίδια την μελλοντική ύπαρξή της, με πιθανά βήματα προς τα πίσω, όπως το Brexit. Πιστεύουμε όμως, πως πρέπει να διδαχθούμε από τις αρχαίες συμπολιτείες και τις σύγχρονες που εμπνεύστηκαν από αυτές. Η ΕΕ πρέπει να γίνει ουσιαστικά πιο δημοκρατική, τόσο στην λήψη αποφάσεων μεταξύ των κρατών μελών, όσο και ως προς την συμμετοχή των Ευρωπαίων πολιτών στην λήψη αποφάσεων. Και ας μην προβληθεί το επιχείρημα πως οι Ευρωπαίοι είναι ανώριμοι για τέτοιου είδους αποφάσεις (που πιθανόν και να είναι). Το επιχείρημα αυτό, είναι επί της αρχής αντιδημοκρατικό, οδηγεί σε έναν ολισθηρό δρόμο. Αν είναι ανώριμοι για να αποφασίζουν, τότε ας καταργήσουμε τη δημοκρατία σε κάθε επίπεδο. Πιστεύουμε πως χρειάζεται το αντίθετο: Περισσότερη δημοκρατία, περισσότερη συμμετοχή που αποτελεί παιδεία και εκπαίδευση των πολιτών στη δημοκρατία, στην πράξη όπως ακριβώς έκαναν και κάνουν όλες οι επιτυχημένες παλιές και σύγχρονες δημοκρατίες και ομοσπονδίες.